

**ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЉЕ СРБИЈЕ
„ДР МИЛАН ЈОВАНОВИЋ БАТУТ”**

**ИЗВЕШТАЈ
О ДОСЕГНУТИМ КЛИЈЕНТИМА/КИЊАМА
САВЕТОВАЛИШТА ЗА НИВ ИНФЕКЦИЈУ И ПШИ КРОЗ
АКТИВНОСТИ ДОБРОВОЉНОГ И ПОВЕРЉИВОГ
САВЕТОВАЊА И ТЕСТИРАЊА НА НИВ, ХЕПАТИТИС Ц,
ХЕПАТИТИС Б И СИФИЛИС У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ЗА
2014. ГОДИНУ**

2015.

Аутор извештаја:

Слађана Барош, мастер јавног здравља¹

¹ Одељење за НIV инфекцију, полно преносиве инфекције, вирусне хепатитисе и туберкулозу, ИЈЗ Србије

Садржај:

1.	Увод	1
2.	Метод	2
3.	Резултати и дискусија	4
3.1	Саветовање и тестирање на HIV	4
3.1.1	Саветовање и тестирање на HIV ван здравствених установа у оквиру реализованих кампања 2014. године	15
3.2	Саветовање и тестирање на хепатитис Ц	16
3.3	Саветовање и тестирање на хепатитис Б	21
3.4	Саветовање и тестирање на сифилис	26
4.	Постигнућа и изазови у раду саветовалишта за HIV и ППИ	30
5.	Закључци и препоруке	34
6.	Литература	37

1. УВОД

Добровољно и поверљиво саветовање и тестирање (у даљем тексту: ДПСТ) је препознато као једна од кључних активности у раду на превенцији HIV инфекције [1, 2]. Ова активност подразумева реализацију саветовања пре тестирања, тестирања и саветовања после тестирања. Читава процедура је јасно дефинисана Водичем за добровољно и поверљиво саветовање и тестирање на HIV [3]. Активност се у Републици Србији реализује у саветовалиштима за HIV и полно преносиве инфекције (у даљем тексту: ППИ) у здравственим установама. ДПСТ се реализује и ван здравствених установа, у сарадњи са организацијама цивилног друштва, посебно када је реч о популацији под повећаним ризиком од HIV инфекције (инјектирајући корисници дроге, мушкарци који имају сексуалне односе са мушкарцима, особе које се баве сексуалним радом).

Ипак, и поред препознатости значаја ДПСТ активности у превеницији и дијагностици случајева HIV инфекције, све више се суочавамо са проблемима везаним за квалитет услуге (у смислу приступачности, прихватљивости, усмерености програма на оне под повећаним ризиком) и, последично, за повећање правовременог обухвата популације под ризиком овом услугом. У циљу праћења успешности реализације програма ДПСТ, развијен је систем праћења спроведених активности, са циљем да се континуирано ради на унапређењу како услуге ДПСТ, тако и на унапређењу свих услуга превенције којима се тежи спречавању даљег преноса HIV инфекције и других ППИ.

2. МЕТОД

У складу са Планом за мониторинг и евалуацију стратешког одговора на HIV инфекцију и AIDS Републике Србије [4], извештај о реализованим активностима у оквиру рада саветовалишта за HIV и ППИ у периоду од 1. јануара до 31. децембра 2014. године доставили су:

1. Институт за јавно здравље Војводине (ИЈЗВ);
2. Институт за јавно здравље Ниш (ИЈЗ Ниш);
3. Институт за јавно здравље Крагујевац (ИЈЗ Крагујевац);
4. Градски завод за јавно здравље Београд (ГЗЈЗ Београд);
5. Завод за јавно здравље Чачак;
6. Завод за јавно здравље Њуприја;
7. Завод за јавно здравље Кикинда;
8. Завод за јавно здравље Краљево;
9. Завод за јавно здравље Лесковац;
10. Завод за јавно здравље Панчево;
11. Завод за јавно здравље Пирот;
12. Завод за јавно здравље Пожаревац;
13. Завод за јавно здравље Шабац;
14. Завод за јавно здравље Сомбор;
15. Завод за јавно здравље Сремска Митровица;
16. Завод за јавно здравље Суботица;
17. Завод за јавно здравље Ужице;

18. Завод за јавно здравље Ваљево;
19. Завод за јавно здравље Врање;
20. Завод за јавно здравље „Тимок” Зајечар;
21. Завод за јавно здравље Зрењанин;
22. Завод за јавно здравље Крушевац;
23. Завод за јавно здравље Косовска Митровица;
24. Завод за заштитут здравља студената Београд;
25. Специјална болница за болести зависности (СББЗ), Београд;
26. Војномедицинска академија (ВМА), Београд.¹

Сва саветовалишта за НИВ и ППИ, изузев у Специјалној болници за болести зависности Београд (у даљем тексту: СББЗ) и Војномедицинској академији Београд (у даљем тексту: ВМА), су податке о досегнутим клијентима/кама уносила у Базу за праћење активности добровољног и поверљивог саветовња и тестирања (ДПСТ базу). Извештаји су формиран преко предефинисаних исписа из ДПСТ базе и достављени Одељењу за НИВ, ППИ, вирусне хепатитисе и туберкулозу. На крају извештајног периода саветовалишта за НИВ и ППИ су доставила (опционо) наративни извештај у којем су описно дата запажања, коментари и препоруке у оквиру три тематске целине: анализа рада установе/удружења, уочене препреке и проблеми у раду и предлози и уочене потребе у циљу унапређења квалитета и квантитета рада. СББЗ и ВМА су за извештавање користили обрасце у ексел формату у које су уносили збирне податке о броју досегнутих клијената у кварталном, односно полугодишњем периоду. При томе, ВМА је доставила податке само за прву пловину 2014. године (1.1–30.6), те су ти подаци и ушли у извештај и даље обрађени, иако нису обухватили читав извештајни период (1.1–31.12.2014).

¹ ВМА је доставила извештај о реализованим активностима само за период 1.1–30.6.2014. године

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

3.1. Саветовање и тестирање на HIV

Према извештајима 23 института/завода за јавно здравље (у даљем тексту: ИЈЗ/ЗЈЗ), СББЗ, Завода за здравствену заштиту студената, Београд (у даљем тексту: ЗЗЗС) о броју клијената/киња саветовалишта за HIV и ППИ током 2014. године и ВМА о броју клијената/киња у првој половини 2014. године укупно је саветовано и тестирано 7242 особе, при чему се региструје нешто већи број саветованих и тестираних у другој половини године (табела 1). Укупно пријављених особа од стране ИЈЗ/ЗЈЗ, СББЗ, ЗЗЗС и ВМА код којих је регистрован позитиван резултат тестирања на HIV инфекцију је било 80 (1,1% од укупно саветованих и тестираних особа). У 2014. години је у 23 ИЈЗ/ЗЈЗ и ЗЗЗС Београд од укупно 6515 саветованих и тестираних 97,5% клијената/киња први пут саветовано и тестирано у извештајном периоду. Од укупно 6516 саветованих и тестираних особа у 23 ИЈЗ/ЗЈЗ и у ЗЗЗС, 5,1% особа је саветовано и тестирано више од једног пута у извештајном периоду. Ове особе нису увек пријављивале исти ризик као разлог саветовања и тестирања, те се укупан број саветованих и тестираних разликује од простог збира саветованих и тестираних према различитим категоријама ризика. Према извештају 23 ИЈЗ/ЗЈЗ и ЗЗЗС Београд, укупно 248 особа је само саветовано без тестирања.

Табела 1. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на НИВ у Републици Србији током 2014. године, према семестрима (1.1–30.6.2014. и 1.7–31.12.2014)

Регион	Установа	Период 1.1–30.6.2014.	Период 1.7–31.12.2014.	Укупно у 2014. години
Београд	ГЗЈЗ Београд	618	970	1551
	ЗЗЗС Београд	620	778	1360
	СББЗ Београд	373	56	429
	ВМА Београд*	298	/	298
Централна Србија (без Београда)	ИЈЗ Ниш	77	152	225
	ИЈЗ Крагујевац	80	165	239
	ЗЈЗ Шабац	63	76	139
	ЗЈЗ Врање	74	59	133
	ЗЈЗ Пожаревац	137	27	163
	ЗЈЗ Ужице	52	65	117
	ЗЈЗ Ваљево	22	43	64
	ЗЈЗ Краљево	148	104	249
	ЗЈЗ Крушевац	24	24	46
	ЗЈЗ Лесковац	14	57	71
	ЗЈЗ Чачак	19	38	57
	ЗЈЗ Њуприја	28	12	39
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	11	18	29
	ЗЈЗ Пирот	6	3	9
Војводина	ИЈЗ Војводина	673	582	1237
	ЗЈЗ Сремска Митровица	73	128	200
	ЗЈЗ Кикинда	62	79	141
	ЗЈЗ Зрењанин	22	76	98
	ЗЈЗ Суботица	58	136	188
	ЗЈЗ Сомбор	46	33	79
	ЗЈЗ Панчево	46	92	138
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	2	9	11
Укупно		3630	3756	7242

*ВМА Београд – број саветованих и тестираних у другом семестру 2014. године (1.7.–31.12) је непознат, податак није достављен од стране ВМА, а у графикону је овај период представљен са /.

Највише саветованих и тестираних особа је пријавио Градски завод за јавно здравље Београд (у даљем тексту: ГЗЈЗ), 21,4% од свих саветованих и тестираних у извештајном периоду. Затим следи ЗЗЗС Београд са 18,8% и ИЈЗ Војводине са 17,1% клијената/киња од

свих саветованих и тестираних особа. У односу на извор финансирања тестова коришћених за тестирање на HIV клијената/киња саветовалишта за HIV и ППИ, највише клијената/киња је тестирано тестовима набављеним из буџетских средстава Министарства здравља за реализацију програма од општег интереса, а затим следе они тестирани тестовима добијеним у оквиру GFATM HIV пројекта Министарства здравља (у оквиру којег је престало донирање тестова 30. јуна 2014. године) (табела 2).

Табела 2. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији током 2014. године према установи и извору финансирања тестова за HIV

Територија	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	Кампања
Београд	ГЗЈЗ Београд	1140	5	175	79	87	89
	ЗЗЗС Београд	1292	0	0	0	2	68
	СББЗ Београд	0	429	0	0	0	0
	ВМА Београд*	0	0	0	0	298	0
Централна Србија (без Београда)	ИЈЗ Ниш	120	85	0	0	0	25
	ИЈЗ Крагујевац	114	80	1	0	19	31
	ЗЈЗ Шабац	0	89	0	0	50	0
	ЗЈЗ Врање	19	53	11	50	0	0
	ЗЈЗ Пожаревац	163	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ужице	78	38	1	0	0	0
	ЗЈЗ Ваљево	11	49	4	0	0	0
	ЗЈЗ Краљево	173	0	28	5	0	48
	ЗЈЗ Крушевац	0	0	0	46	0	0
	ЗЈЗ Лесковац	59	12	0	0	0	0
	ЗЈЗ Чачак	7	0	0	35	12	3
	ЗЈЗ Ћуприја	39	0	0	0	0	0

	ЗЈЗ Зајечар - Тимок	21	0	2	0	1	7
	ЗЈЗ Пирот	1	8	0	0	0	0
Војводина	ИЈЗ Војводина	623	551	39	0	7	39
	ЗЈЗ Сремска Митровица	121	27	0	0	53	0
	ЗЈЗ Киkinда	42	0	80	0	19	0
	ЗЈЗ Зрењанин	98	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Суботница	115	80	0	0	0	0
	ЗЈЗ Сомбор	40	39	0	0	1	0
	ЗЈЗ Панчево	93	0	12	0	34	0
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	11	0	0	0	0	0
Укупно		4346	1544	353	215	574	309

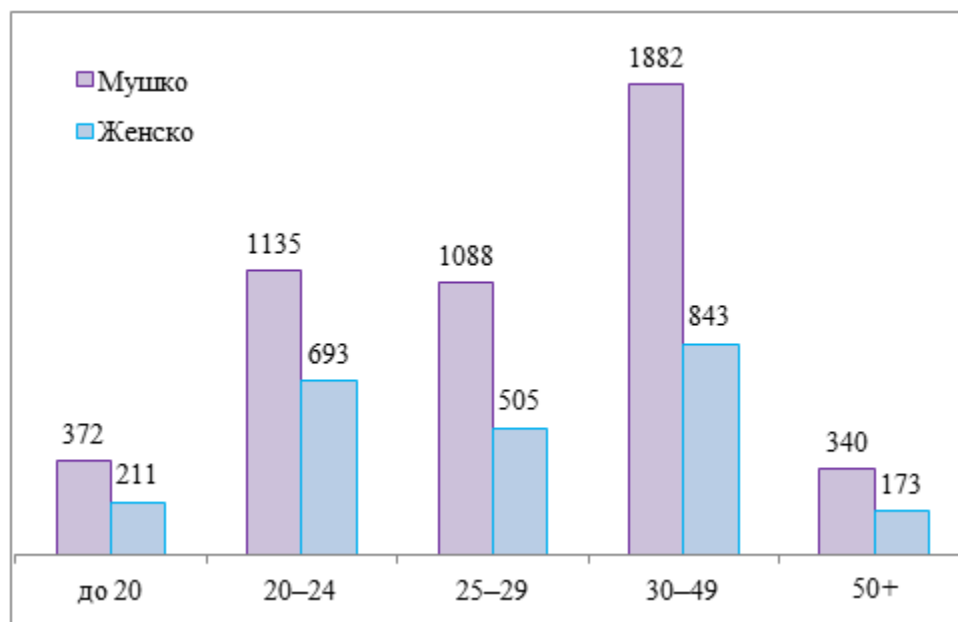
*ВМА Београд - број саветованих и тестираних у другом семестру 2014. године (1.7.–31.12) је непознат, податак није достављен од стране ВМА, те се податак о броју саветованих и тестираних у графикону односи само на прву половину 2014. године.

Тестови сврстани у категорију Друго углавном односе се на саветовање и тестирање које је реализовано у сарадњи са удружењима у оквиру различитих теренских активности. Изузетак је ВМА, где је реч о тестовима из донације у оквиру пројекта који води ВМА.

Према достављеним подацима, duplo више је саветованих и тестираних особа мушког пола него женског. Гледано према узрасту, највише тестираних клијената је узраста 20–29 година, тачније 47,2% од укупног броја саветованих и тестираних (46,1% мушког пола од укупног броја саветованих и тестираних особа мушког пола, односно 49,4% женског од укупног броја саветованих и тестираних особа женског пола) (графикон 1). У односу на род, од укупног броја саветованих и тестираних у 2014. години, пет особа је пријавило да су

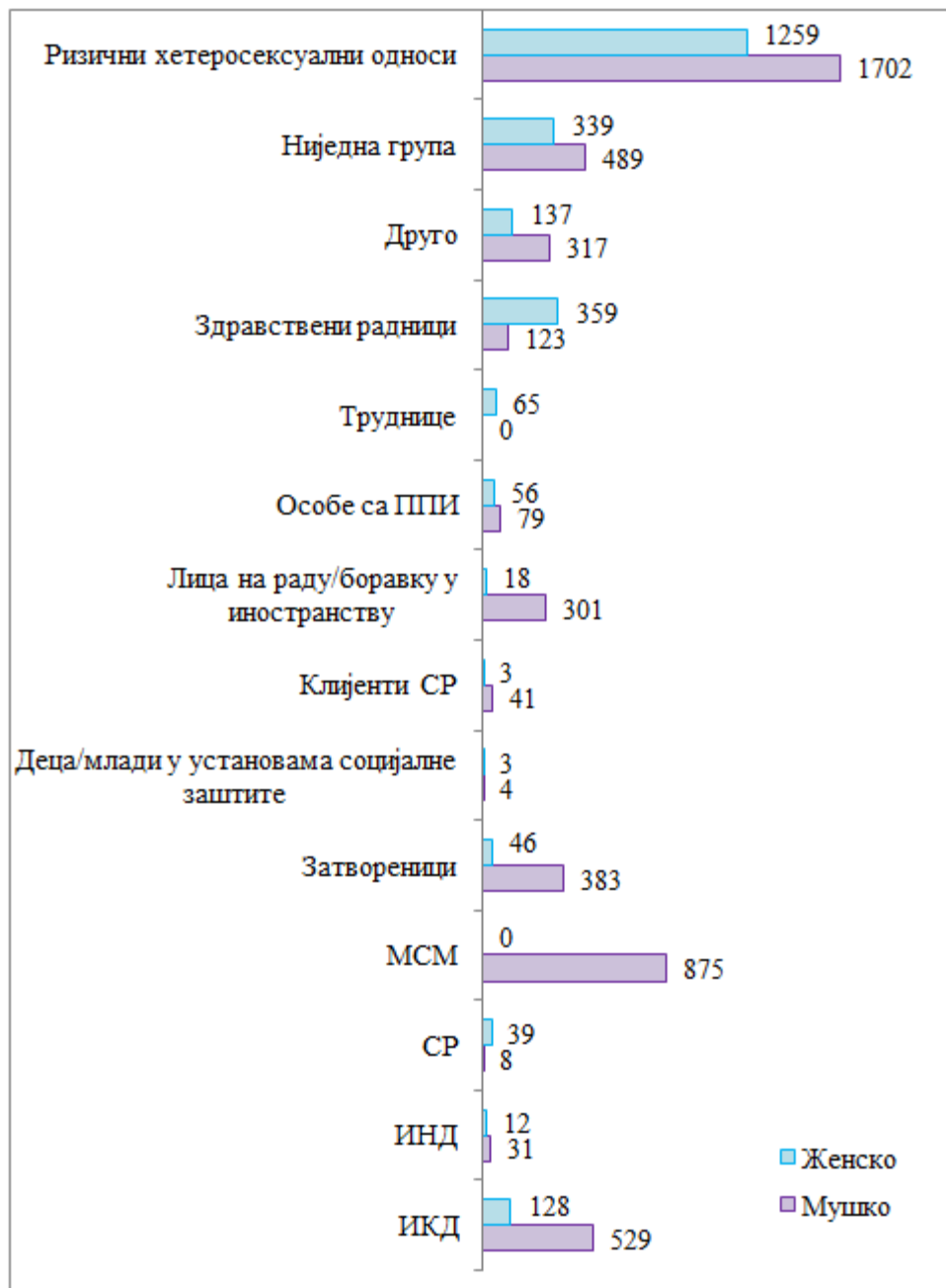
трансродне. Међу њима, две особе су саветоване и тестиране на HIV у оквиру процеса припреме за промену пола.

Графикон 1. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији током 2014. године према полу и узрасту

У односу на трансмисивну категорију, највише је саветованих и тестираних особа са ризичним хетеросексуалним односима (40,9% од укупног броја саветованих и тестираних особа), а затим следе мушкарци који имају сексуалне односе са мушкарцима (МСМ) – 12,1% од укупног броја саветованих и тестираних (односно 18,2% од укупног броја саветованих и тестираних особа мушког пола) и инјектирајући корисници дроге (ИКД) (9,1% од укупног броја саветованих и тестираних), док 11,4% саветованих и тестираних не припада ниједној трансмисивној категорији (графикон 2).

Графикон 2. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији током 2014. године према полу и трансмисивној категорији

Према унетим и достављеним подацима, у односу на извор финансирања тестова коришћених за ДПСТ на HIV, већина саветованих и тестираних у оквиру свих извора финансирања припада категорији хетеросексуалаца са ризичним сексуалним односима.

Тестовима набављеним из наменских средстава Министарства здравља за ДПСТ у оквиру програма Општег интереса (у даљем тексту: МЗ-ОИ), 43,4% особа од особа тестираних тестовима набављеним у оквиру овог извора припада ризичној хетеросексуалној популацији. Следећа најчесталија категорија тестираних овим средствима су МСМ – 14,8% од укупно тестираних особа тестовима набављеним из овог извора. Гледајући тестове набављене у оквиру НІV пројекта Министарства здравља из донације GFATM (у даљем тексту: ГФ ЈМЗ), опет су најзаступљенији хетеросексуалци (32,2%) и МСМ (8,3%). Поред хетеросексуалца (који представљају 44,2% тестираних), тестовима РФЗО су тестирани и они који не припадају ниједној групи ризика (18,1%). Слично је и у случају тестова набављених из сопствених средстава здравствених установа, где хетеросексуалци чине 43,3%, а 27% чине они који не припадају ниједној категорији и у случају тестова коришћених и набављених за кампањске активности ДПСТ за 1. децембар, где хетеросексуалци чине 79,3%, а они који не припадају ни једној категорији 11,3%. Како су установе пријављивале и друге изворе набавке тестова (обично кроз специфичне пројекте), највише тестираних је у оквиру овог извора набавке тестова у категорији лица која раде или бораве у иностранству (38,7%), а затим следе хетеросексуалци (20,9%). Лица која раде или бораве у иностранству највише је пријавила ВМА Београд, која је све тестове набављала из пројектне донације, а реч је о војним лицима која иду да раде ван Републике Србије (у међународним трупима) (табела 3)

Табела 3. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији током 2014. према пријављеном трансмисивном ризику и извору финансирања коришћених тестова

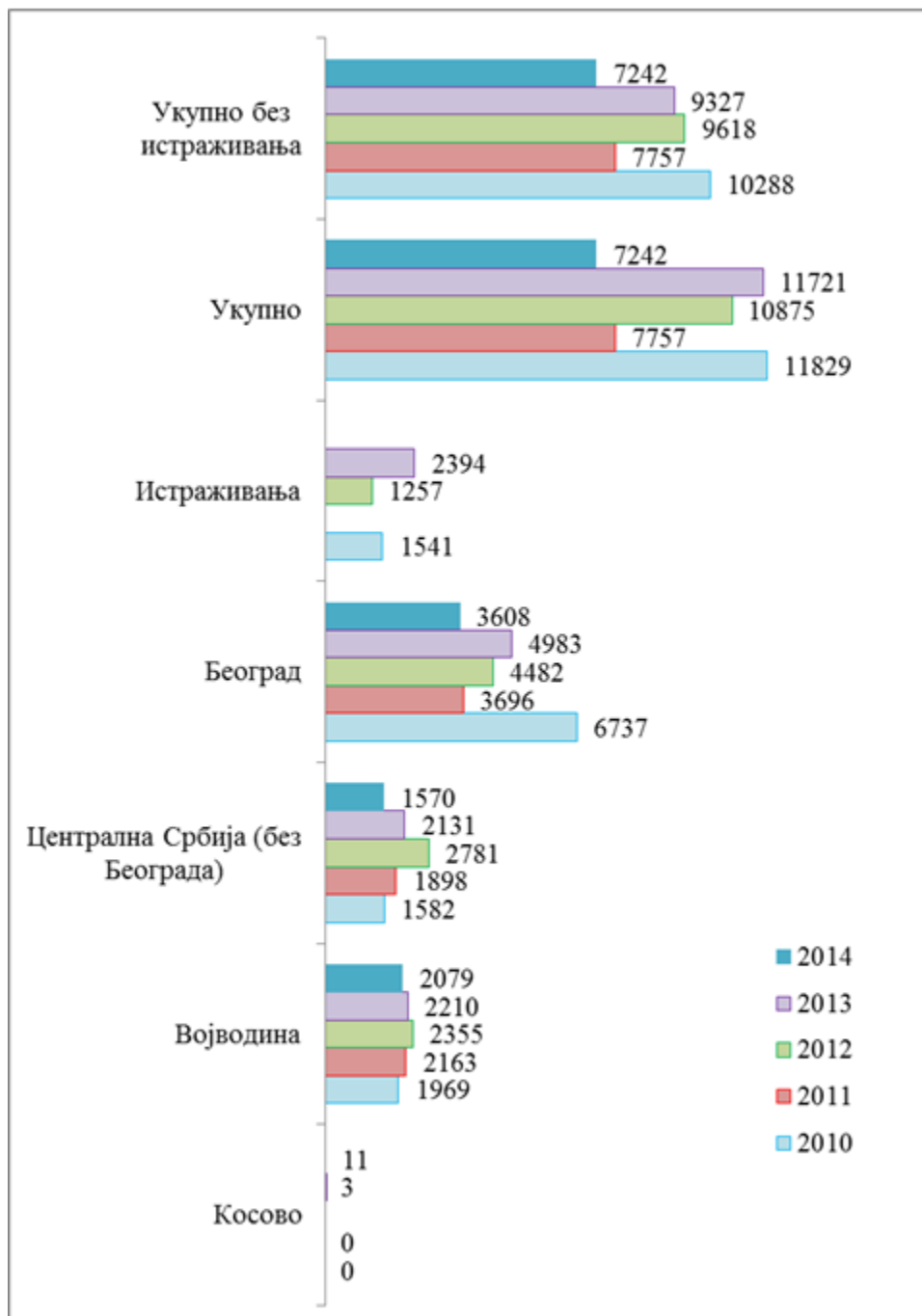
Трансмисивни ризик	Извор средстава за финансирање набављених тестова					
	МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	Кампања
ИКД	129	494	21	13	3	1
ИНД	24	8	10	1	0	0
СР	21	11	0	0	17	
МСМ	644	128	9	17	104	14
Затвореници	299	112	0	20	0	0
Деца/млади у установама социјалне заштите	6	1	0	0	0	0
Клијенти СР	26	14	1	1	1	2
Лица на раду/боравку у иностранству	75	16	2	8	222	1
Особе са ППИ	79	31	1	1	21	4
Труднице	21	2	19	1	23	
Здравствени радници (акциденти)	320	79	62	6	17	11
Друго	341	65	14	3	37	
Ниједна група	559	103	64	58	20	35
Ризични хетеросексуални односи	1886	498	156	93	120	245
Укупно	4346	1544	353	215	574	309

Током 2014. године дошло је до пада броја саветованих и тестираних особа у саветовалиштима за HIV и ППИ (6933 особе у односу на 9128 особа саветованих и тестираних у саветовалиштима за HIV и ППИ у 2013. години и 8516 саветованих и тестираних особа на HIV у 2012. години, без особа саветованих и тестираних у оквиру Истраживања и кампањских активности).

Број саветованих и тестираних особа у периоду од 2010. до 2014. године је најједначенији у Војводини са у просеку 2155 саветованих и тестираних особа. У региону

централне Србије без Београда је највише саветованих и тестираних забележно 2012. године, а после тога се бележи благи пад у броју саветованих и тестираних особа. Просечан број саветованих и тестираних особа у периоду од 2010. до 2014. године у централној Србији без Београда је износио 1992. У региону Београда је највише саветованих и тестираних особа пријављено 2010. године. Овај број саветованих и тестираних особа није досегнут у наредним годинама, иако су у систем извештавања укључене још две установе. После преполовљеног броја саветованих и тестираних у 2011. години у региону Београда, дошло је до постепеног раста у броју саветованих и тестираних до 2013. године, а затим је 2014. године поново забележен пад за око 30% (графикон 3 и табела 4). Оно што је специфично за 2014. годину за Београд јесте то да ВМА Београд у 2014. години није известила за другу половину 2014. године о броју саветованих и тестираних на HIV, а СББЗ Београд је по завршетку HIV пројекта GFATM, 30. јуна 2014. године, остала без донације у тестовима од Јединице Министарства здравља (задужене за имплементацију HIV ГФТАМ пројекта), с тим што је у другој половини године добила 100 тестова из донације фармацеутске куће Merck Sharp & Dohme. Ипак, у последњем кварталу 2014. године СББЗ Београд није имала тестова, те отуд ни клијената који су саветовани и тестирани на HIV. И поред ових недостатака, број саветованих и тестираних је неочекивано и уочљиво мањи него у 2013. години.

Графикон 3. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији према извештајној години и територији

Табела 4. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на HIV у Републици Србији према према извештајној години у односу на установу и територију

Територија	Установа	2010	2011	2012	2013	2014
Београд	ГЗЈЗ Београд	3786	877	1344	1985	1551
	ЗЗЗС Београд	2195	2169	1556	1439	1360
	СББЗ Београд	756	650	676	666	429
	ВМА Београд	/	/	906	893	298
	Истраживања ИЈЗС / Београд	1060	0	957	1049	0
Централна Србија (без Београда)	ИЈЗ Ниш	225	202	183	202	225
	ИЈЗ Крагујевац	175	282	588	508	239
	ЗЈЗ Врање	118	126	160	134	133
	ЗЈЗ Ваљево	104	115	219	81	64
	ЗЈЗ Ужице	79	288	211	144	117
	ЗЈЗ Шабац	255	193	568	183	139
	ЗЈЗ Пожаревац	59	114	136	440	163
	ЗЈЗ Пирот	23	8	14	16	9
	ЗЈЗ Лесковац	37	75	129	89	71
	ЗЈЗ Краљево	368	194	226	139	249
	ЗЈЗ Туприја		96	41	43	39
	ЗЈЗ Чачак	32	77	154	45	57
	ЗЈЗ Крушевац		39	79	79	46
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	107	89	73	28	29
	Истраживања ИЈЗС / Ниш	200	0	0	300	0
	Истраживања ИЈЗС / Крагујевац	81	0	0	300	0
Војводина	ИЈЗ Војводине	1369	1297	1343	1374	1237
	ЗЈЗ Зрењанин	92	116	130	98	98
	ЗЈЗ Суботица	250	258	249	202	188
	ЗЈЗ Ср. Митровица	115	268	382	226	200
	ЗЈЗ Сомбор	121	71	81	103	79
	ЗЈЗ Панчево		130	119	160	138
	ЗЈЗ Кикинда	22	23	51	47	141
	Истраживања ИЈЗС / Нови Сад	200	0	300	745	0
Косово	Косовска Митровица	/	/	/	3	11
Укупно		11829	7757	10875	11721	7242

3.1.1. Саветовање и тестирање на HIV ван здравствених установа у оквиру реализованих кампања 2014. године

Током 2014. године саветовање и тестирање ван здравствених установа рађено је у оквиру две кампање на националном нивоу, и то поводом обележавања Европске недеље тестирања и поводом обележавања Светског AIDS дана.

У оквиру кампање поводом обележавања Европске недеље тестирања планиране су акције ДПСТ на HIV у студентским домовима широм Србије. Овом акцијом је у периоду од 24. до 28. новембра обухваћено 17 студентских домова у 10 градова у Србији (Београд, Нови Сад, Ниш, Крагујевац, Чачак, Краљево, Бор, Ужице, Суботица и Лесковац). У овој акцији су, у координацији Института за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут”, уз сарадњу Кју клуба, Београд, који је обезбедио брзе тестове за HIV за потребе акције, учествовали ГЗЈЗ Београд, ЗЗЗС Београд, ЗЈЗ Чачак, ЗЈЗ Краљево, ИЈЗ Војводине, ИЈЗ Крагујевац, ИЈЗ Ниш, ЗЈЗ „Тимок” Зајечар, ЗЈЗ Ужице, ЗЈЗ Суботица, ЗЈЗ Лесковац, ЗЗЗС Нови Сад, Асоцијација Дуга, Шабац и удружење Путоказ, Ниш. Према достављеним подацима, укупно је саветовано и тестирано 375² студената у 17 студенских домова/центара.

У оквиру прводецембарске кампање организовано је више акција теренског ДПСТ на HIV. У већини случајева акције су заједно спроводиле установе и удружења, и то: Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац је радила са ИЈЗ Крагујевац, Асоцијација Дуга је радила са ЗЈЗ Чачак, ЗЈЗ Шабац, ЗЈЗ Ужице, ЗЈЗ Крушевац; удружење Превент је радило са ЗЈЗ Сремска Митровица и ЗЈЗ Кикинда, а удружење Став плус са ЗЈЗ Суботица. Додатно, ИЈЗ/ЗЈЗ су и самостално спроводили акције ДПСТ ван здравствених установа (ЗЈЗ Ужице, ЗЈЗ Лесковац,

² ИЈЗ/ЗЈЗ који су спроводили акцију ДПСТ у оквиру Европске недеље тестирања нису сви известили на одговарајући начин, те се у прегледу саветованих и тестираних према извору набавке теста овај број не види у оквиру само категорије Кампања, већ је саставни део и опција Друго и GFATM/JM3 донација.

ЗЈЗ Ваљево, ЗЈЗ Ћуприја). Нажалост, нису сви саветовани и тестирани у оквиру акција пријављени путем ДПСТ базе, те није познат укупан, тј. тачан број саветованих и тестираних. Према пријављеним подацима, укупно је саветовано и тестирано ван здравствених установа 165³ особа у оквиру обележавања Светског AIDS дана. У оквиру ових акција, две су биле усмерене на особе на издржавању кривичних санкција и њима је обухваћено 34 особе (од 165). Градови у којима су спроведене пријављене акције ДПСТ ван здравствених установа су Ваљево, Сјеница, Ариље, Крагујевац, Чачак, Лесковац, Рашка, Тутин, Кикинда, Сремска Митровица, Шид и Ћуприја. Мада су биле најављене, нису достављени целовити извештаји о акцијама планираним за Београд, Нови Сад, Трстеник, Панчево, те не располажемо подацима да ли су ове акције спроведене и са којим учинком. На сам Светски AIDS дан, 1. децембар, према достављеним подацима укупно је саветовано и тестирано 458 особа у Републици Србији.

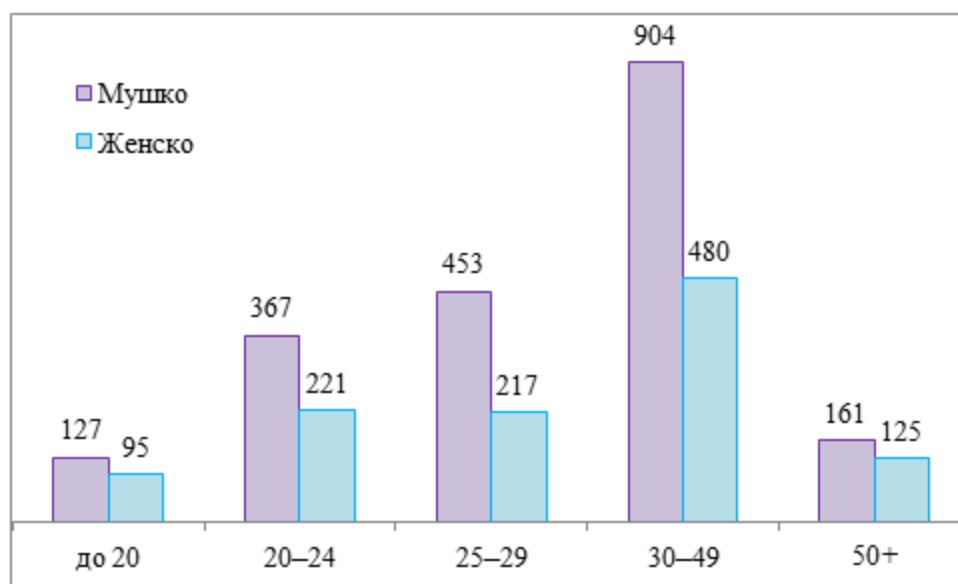
3.2. Саветовање и тестирање на хепатитис Ц

Према извештајима 23 ИЈЗ/ЗЈЗ, СББЗ, Београд, ЗЗЗС, Београд, ВМА, Београд, саветовање и тестирање на хепатитис Ц се спроводило у 20 ИЈЗ/ЗЈЗ, ЗЗЗС Београд и СББЗ Београд. Према достављеним подацима, на хепатитис Ц током 2014. укупно је саветовано и тестирано 3150 особа. Према извештају 20 ИЈЗ/ЗЈЗ и ЗЗЗС Београд, укупно је први пут саветовано и тестирано на хепатитис Ц у 2014. години 2692 особе, а 74 особе је тестирано више од једног пута у 2014. години на хепатитис Ц.

³ ИЈЗ/ЗЈЗ који су спроводили акције ДПСТ ван здравствених установа поводом обележавања Светског AIDS дана нису сви известили на одговарајући начин (као саветовани и тестирани тестовима набављеним према опцији Друго), па се подаци о саветованим и тестираним у оквиру ових акција не виде само кроз опцију Друго за извор финансирања тестова, већ и кроз опцију GFATM/ЈМЗ донација.

У односу на пол, 63,9% саветованих и тестираних на хепатитис Ц је мушког пола. У односу на род, 4 особе су пријављене као трансродне. Највише саветованих и тестираних на хепатитис Ц је регистровано у узрасној групи од 20 до 29 година (39,9% од укупног броја саветованих и тестираних на хепатитис Ц), а затим следе узрасне групе од 30 до 39 година (29,9%) и од 40 до 49 година (14%). Учешће најмлађе узрасне групе (до 20 година) међу укупно саветованим и тестираним на хепатитис Ц је 7,1%, а затим следе узрасне категорије 50–59 (5,5%) и 60+ (3,6%) (графикон 4).

Графикон 4. Дистрибуција саветованих и тестираних особа на хепатитис Ц у Републици Србији током 2014. године према полу и узрасту

У односу на трансмисивну категорију, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц је било из категорије хетеросексуалаца са ризичним односима (32,2% од укупног броја саветованих и тестираних на хепатитис Ц), а затим следе особе из категорије ИКД (20,1%) и здравствени радници који су имали акцидент (11,5%) (графикон 5).

Графикон 5. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц у Републици Србији током 2014. године у односу на пријављени трансмисивни ризик и пол

Укупно пријављених особа од стране ИЈЗ/ЗЈЗ, СББЗ и ЗЗЗС код којих је регистрован позитиван резултат тестирања на HCV је било 384, међу којима је чак 79,9% ИКД.

Највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц је пријављено на територији Војводине (45%), а затим следе територија централне Србије без Београда (29,5%) и Београд (25,5%). ЗЈЗ Косовска Митровица за своју територију није пријавио

ниједну особу саветовану и тестирану на хепатитис Ц. У односу на установе, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц вирус је пријавио ИЈЗ Војводине (25,6% од укупног броја саветованих и тестираних на хепатитис Ц вирус), а затим следе СББЗ Београд (13,6%) и ГЗЈЗ Београд (9,4%) (графикон 10).

У односу на извор финансирања, највише особа тестираних на хепатитис Ц је тестирано тестовима набављеним из средства донације GFATM, а добијеним од стране Јединице Министарства здравља за имплементацију HIV пројекта GFATM (ГФ/МЗ) (49,9% од свих саветованих и тестираних на хепатитис Ц), а следе тестови набављени из сопствених средстава установе (33,5%). Према достављеним подацима, најмање особа је тестирано тестовима из других средстава (0,06%), односно тестовима набављеним из средстава Министарства здравља за пројекте Општег интереса (МЗ-ОИ) (6,4%) (табела 5 и 6).

Табела 5. Дистрибуција особа саветованих и тестираних особа на хепатитис Ц у Републици Србији током 2014. године према извештајном периоду, установи и територијалној припадности

Територија	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					Укупно
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	
Београд	ГЗЈЗ Београд	0	99	151	50	0	295
	ЗЗЗС Београд	0	79	0	0	0	79
	ВМА Београд	0	0	0	0	0	0
	СББЗ Београд	0	429	0	0	0	429
Централна Србија (без Београда)	ИЈЗ Ниш	83	10	0	0	0	93
	ИЈЗ Крагујевац	2	44	1	145	0	188
	ЗЈЗ Врање	1	80	12	1	0	94
	ЗЈЗ Шабац	0	89	0	0	0	89
	ЗЈЗ Пожаревац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ужице	72	0	1	0	0	73
	ЗЈЗ Ваљево	0	0	2	0	0	2
	ЗЈЗ Краљево	3	0	39	177	0	216
	ЗЈЗ Крушевац	0	0	0	40	0	40

	ЗЈЗ Лесковац	0	18	0	49	0	67
	ЗЈЗ Чачак	0	0	0	44	0	44
	ЗЈЗ Ћуприја	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	0	10	2	0	0	12
	ЗЈЗ Пирот	0	2	0	10	0	12
Војводина	ИЈЗ Војводине	0	640	39	198	0	871
	ЗЈЗ Сремска Митровица	0	49	7	69	0	122
	ЗЈЗ Кикинда	0	0	45	40	0	85
	ЗЈЗ Зрењанин	14	0	1	80	0	95
	ЗЈЗ Суботица	28	0	0	87	0	111
	ЗЈЗ Сомбор	0	22	0	59	0	81
	ЗЈЗ Панчево	0	0	46	6	2	54
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	0	0	0	0	0	0
Укупно		203	1571	346	1055	2	3150

Према достављеним подацима, у односу на извор финансирања тестова коришћених за ДПСТ на хепатитис Ц, већина саветованих и тестираних у оквиру свих извора финансирања припада категорији хетеросексуалаца са ризичним сексуалним односима. Гледајући посебно изворе финансирања, тестовима за детектовање анти-хепатитис Ц антитела, набављеним из средстава МЗ-ОИ, тестирано је поред 49,7% хетеросексуалаца са ризичним сексуалним односима, највише оних који не припадају ниједној групи ризика (14,8%). Тестовима из донације ГФ/МЗ, поред 29,2% хетеросексуалаца, највише је тестираних особа из групе затвореника (8%). Тестовима набављеним из средстава РФЗО, поред хетеросексуалаца као најбројније групе (37,9%) тестираних, издвајају се здравствени радници који су тестирани због акцидентата (24,9%). Слично је и када је реч о сопственим средствима установе: 31,5% тестираних су у категорији ризичних хетеросексуалних односа, за којима следе акциденти међу здравственим радницима са заступљношћу од 15% међу тестираним тестовима набављеним из сопствених средстава установе (табела 6).

Табела 6. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Ц у Републици Србији током 2014. године према трансмисивном ризику и извору финансирања тестова

Трансмисивни ризик	Извор средстава за финансирање набављених тестова				
	МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго
ИКД	22	523	21	70	0
ИНД	2	12	9	11	0
СР	3	5	0	11	0
МСМ	14	114	7	82	0
Затвореници	5	125	1	132	0
Деца/млади у установама социјалне заштите	0	1	0	3	0
Клијенти СР	5	2	0	17	0
Лица на раду/боравку у иностранству	8	9	0	56	1
Особе са ППИ	0	24	0	15	0
Труднице	2	2	7	8	0
Здравствени радници (акциденти)	8	119	86	158	0
Друго	5	97	25	80	1
Ниједна група	30	109	64	105	0
Ризични хетеросексуални односи	101	458	131	332	0
Укупно	203	1571	346	1055	2

3.3. Саветовање и тестирање на хепатитис Б

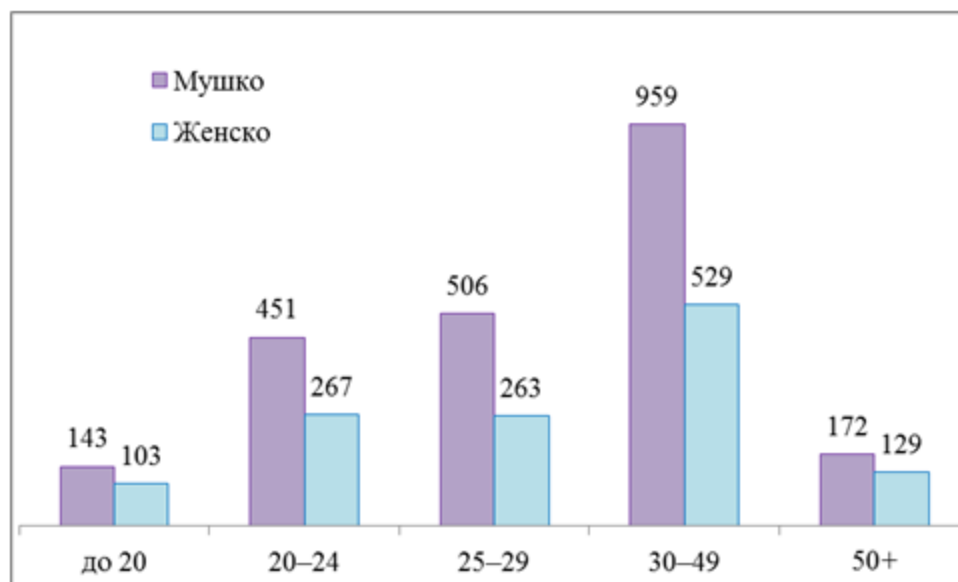
Према извештајима 20 ИЈЗ/ЗЈЗ, СББЗ и Београд, ЗЗЗС, Београд, током 2014. године у оквиру рада саветовалишта за НИВ и ППИ укупно је 3522 особе саветовано и тестирано на хепатитис Б.⁴ При томе, први пут је саветовано и тестирано 3114 особа на хепатитис Б, а

⁴ ЗЈЗ Косовска Митровица, ЗЈЗ Ћуприја и ЗЈЗ Пожаревац су пријавили да нису радили саветовање и тестирање на хепатитис Б у 2014. години, као и ВМА Београд у првој половини 2014. године.

током исте, 2014. године је њих 88 више од једног пута саветовано и тестирано на хепатитис Б.

У односу на пол, заступљеније су биле особе мушког пола (63,3% од укупно саветованих и тестираних особа на хепатитис Б). Међу саветованим и тестираним особама пријављене су укупно 4 трансродне особе. Највећи део саветованих и тестираних на хепатитис Б припада узрасним групама од 20 до 29 и од 30 до 49 (по 42,2%), а најмање узрасној групи до 20 година (7%) (графикон б).

Графикон 6. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2014. године према полу и узрасту

Међу саветованим и тестираним особама на хепатитис Б, за укупно 50 особа (1,4%) је пријављен позитиван резултат теста, од чега највише међу особама које су пријавиле ризичне хетеросексуалне односе (46% од укупног броја позитивних на хепатитис Б). Међу особама са позитивним тестом на хепатитис Б око два пута је више особа мушког пола него женског.

У односу на трансмисивну категорију, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Б је регистровано међу онима који су пријавили ризичне хетеросексуалне односе (35,1% од укупног броја особа саветованих и тестираних на ХБВ); затим следе инјектирајући корисници дроге (16,4%) и они који не припадају ниједној категорији ризика (11,2%) (графикон 7).

Графикон 7. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2014. године према пријављеном трансмисивном ризику и полу

Највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Б је пријавио ИЈЗ Војводине, Нови Сад (26,1% од укупног броја особа саветованих и тестираних на хепатитис Б), а затим следе ГЗЈЗ, Београд (12,5% од укупног броја особа саветованих и тестираних на хепатитис Б) и СББЗ, Београд (10,6% од укупног броја особа саветованих и тестираних на ХБВ) (табела 7).

Табела 7. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2014. године према установи, извору финансирања тестова и територијалној припадности

Територија	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					Укупно
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	
Београд	ГЗЈЗ Београд	2	197	161	87	0	440
	ЗЗЗС Београд	0	318	0	0	0	318
	СББЗ Београд	0	374	0	0	0	374
	ВМА Београд	0	0	0	0	0	0
Централна Србија (без Београда)	ИЈЗ Ниш	81	12	0	0	0	93
	ИЈЗ Крагујевац	2	41	1	142	0	182
	ЗЈЗ Врање	0	80	12	1	0	93
	ЗЈЗ Шабац	1	90	0	0	0	90
	ЗЈЗ Пожаревац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ужице	70	0	1	0	0	71
	ЗЈЗ Ваљево	0	0	5	0	0	5
	ЗЈЗ Краљево	2	0	42	177	0	218
	ЗЈЗ Крушевац	0	0	0	40	0	40
	ЗЈЗ Лесковац	0	18	0	48	0	66
	ЗЈЗ Чачак	0	0	0	42	0	42
	ЗЈЗ Ћуприја	0	0	0	0	0	
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	0	10	2	0	0	12
	ЗЈЗ Пирот	2	10	0	0	0	12
Војводина	ИЈЗ Војводине	0	884	39	1	0	921
	ЗЈЗ Сремска Митровица	0	55	6	71	0	129
	ЗЈЗ Кикинда	0	0	51	39	0	90
	ЗЈЗ Зрењанин	14	0	1	80	0	95

	ЗЈЗ Суботица	0	70	0	48	0	113
	ЗЈЗ Сомбор	0	55	0	14	0	69
	ЗЈЗ Панчево	0	0	42	12	1	55
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	0	0	0	0	0	0
Укупно		174	2210	363	802	1	3522

Према извору финансирања тестова за хепатитис Б, највише је особа саветованих и тестираних на хепатитис Б тестовима набављеним из донације ГФ/МЗ (62,7%), а следе особе тестиране тестовима набављеним из сопствених средства установа (22,8% од укупног броја особа саветованих и тестираних) (табела 7 и 8).

Табела 8. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на хепатитис Б у Републици Србији током 2014. године према трансмисивном ризику и извору финансирања тестова

Трансмисивни ризик	Извор средстава за финансирање набављених тестова				
	МЗ (ОИ)	Донација ГФ/МЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго
ИКД	19	486	21	53	0
ИНД	2	13	8	9	0
СР	2	12	0	6	0
МСМ	10	240	5	51	0
Затвореници	5	150	0	107	0
Деца/млади у установама социјалне заштите	0	1	0	3	0
Клијенти СР	3	15	0	9	0
Лица на раду/боравку у иностранству	5	18	1	50	0
Особе са ППИ	1	48	0	13	0
Труднице	1	4	22	4	0
Здравствени радници (акциденти)	1	174	83	105	0
Друго	3	150	25	37	1
Ниједна група	29	207	64	106	0
Ризични хетеросексуални односи	93	742	140	272	0
Укупно	174	2210	363	802	1

У односу на трансмисивну категорију, највише особа саветованих и тестираних на хепатитис Б, без обзира на извор финансирања/набавке тестова припада категорији ризичних хетеросексуалних односа (33,6% свих тесираних тестовима из донације ГФ/МЗ, 33,9% тестовима набављеним из сопствених средстава установе, 38,6% тестовима финансираним од стране РФЗО, 53,4% тестовима из средстава МЗ-ОИ). Поред ове категорије, тестовима из донације ГФ/МЗ највише је тестирано особа у категорији инјектирајућих корисника дроге (22% од укупно тестираних тестовима из донације ГФ/МЗ) и категорији мушкараца који имају сексуалне односе са мушкарцима (10,9% од укупно тестираних тестовима из донације ГФ/МЗ). Тестовима набављеним из сопствених средстава установа, поред категорије ризичних хетеросексуалних односа, следећа по заступљености је категорија особа на издржавању кривичних санкција (13,3% од укупног броја тестираних тестовима набављеним из сопствених средстава установе). У случају тестова финансираних средствима РФЗО, најзаступљенија категорија која следи иза ризичних хетеросексуалних односа су акциденти међу здравственим радницима (22,9%), а у случају тестова из средстава МЗ-ОИ је то категорија која не припада ниједној групи ризика (16,7%) (табела 8).

3.4. Саветовање и тестирање на сифилис

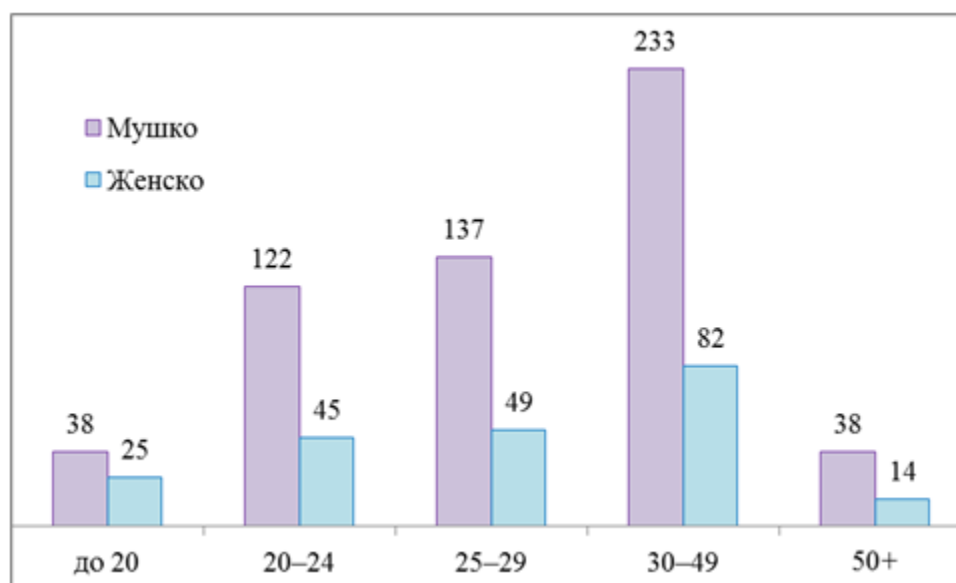
Према достављеним извештајима из 26 устнова, у оквиру рада саветовалишта за HIV и ППИ 11 установа је радило и тестирање на сифилис саветованих клијената. Ових 11 установа је пријавило укупно 783 особе тестиране на сифилис. Према достављеним извештајима, 781 особа је први пут тестирана на сифилис. Од укупног броја саветованих и тестираних особа, 690 је тестирано са више различитих тестова (сифилис/VDRL и/или

сифилис/ТРНА и/или сифилис – друго). Тестовима сифилис/VDRL је тестирана 51 особа. Укупно 753 особе је тестирано тестовима сифилис/ТРНА. Другим тестовима на сифилис је тестирано 668 особа.

Међу тестираним особама, код 24 особе (3,1%) је утврђен позитиван налаз теста. Већина оних код којих је налаз теста био позитиван припада категорији мушкараца који имају сексуалне односе са мушкарцима (45,8% од укупног броја особа са позитивним налазом тестова на присуство сифилиса), а затим следи категорија хетеросексуалаца који су имали ризичан сексуални однос (41,7% од укупног броја позитивних налаза на присуство сифилиса). Међу хетеросексуалцима доминирају особе мушког пола (4 мушкарца : 1 жена).

Гледајући према полу, међу саветованим и тестираним на сифилис заступљеније су особе мушког пола (74,8% особа мушког пола од укупног броја тестираних на сифилис), а најзаступљенија узрасна категорија су млади узраста од 20 до 29 година (45,1% од укупног броја саветованих и тестираних на сифилис) (графикон 8).

Графикон 8. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на сифилис у саветовалиштима за НИВ и ППИ у Републици Србији током 2014. године према полу и узрасту

Највише особа саветованих и тестираних на сифилис припада категорији хетеросексуалаца/ки са ризичним односима (62,4% од укупног броја саветованих и тестираних), а затим следи категорија мушкараца који имају сексуалне односе са мушкарцима (12,9%) (графикон 9).

Графикон 9. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на сифилис у Републици Србији током 2014. године према пријављеном трансмисивном ризику и полу

Највише особа саветованих и тестираних на сифилис је пријавио ИЈЗ Војводине (60,1% од укупног броја саветованих и тестираних), а затим следи ЗЈЗ Краљево (23,1% свих саветованих и тестираних на сифилис) (табела 9).

Табела 9. Дистрибуција особа саветованих и тестираних на сифилис у Републици Србији током 2014. године према установи, извору финансирања тестова и територијалној припадности

Територија	Установа	Извор средстава за финансирање набављених тестова					Укупно
		МЗ (ОИ)	Донација ГФ/ЈМЗ	РФЗО	Сопствена средства	Друго	
Београд	ГЗЈЗ Београд	0	0	24	25	0	49
	ЗЗЗС Београд	0	0	0	0	0	0
	СББЗ Београд	0	0	0	0	0	0
	ВМА Београд	0	0	0	0	0	0
Централна Србија (без Београда)	ИЈЗ Ниш	0	0	0	0	0	0
	ИЈЗ Крагујевац	0	0	1	6	1	8
	ЗЈЗ Врање	0	0	2	49	0	51
	ЗЈЗ Шабац	0	1	0	0	0	1
	ЗЈЗ Пожаревац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ужице	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ваљево	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Краљево	1	0	19	163	0	181
	ЗЈЗ Крушевац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Лесковац	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Чачак	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Ћуприја	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ „Тимок” Зајечар	0	0	1	0	0	1
	ЗЈЗ Пирот	0	0	0	0	0	0
Војводина	ИЈЗ Војводине	0	0	0	471	0	471
	ЗЈЗ Сремска Митровица	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Кикинда	0	0	0	3	0	3
	ЗЈЗ Зрењанин	1	0	0	2	0	3
	ЗЈЗ Суботица	2	0	0	12	0	14
	ЗЈЗ Сомбор	0	0	0	0	0	0
	ЗЈЗ Панчево	0	0	0	1	0	1
Косово	ЗЈЗ Косовска Митровица	0	0	0	0	0	0
Укупно		4	1	47	732	1	783

4. ПОСТИГНУЋА И ИЗАЗОВИ У РАДУ САВЕТОВАЛИШТА ЗА НИВ И ППИ

Просечна оцена на скали од 1 до 5 којом је 17 саветовалишта од укупно 26 проценило свој рад је 4,15. Кроз наративне извештаје, укупно 18 установа (ИЈЗ/ЗЈЗ и СББЗ) су подробније описале своје активности у оквиру ДПСТ-а и проблеме с којима се сусрећу, уз давање препорука за даље унапређење рада саветовалишта.

Саветовалишта за НИВ и ППИ наводе различита искуства у погледу сарадње са локалним удружењима и установама. Већина наводи да има добру сарадњу са организацијама цивилног друштва (ОЦД), са којима организују теренске акције ДПСТ на НИВ. Међутим, подељена су искуства саветовалишта када је реч о сарадњи са локалним здравственим установама (домовима здравља и болницама, тј. центрима за опиоидну супституциону терапију) и установама за извршење кривичних санкција и крећу се од одличне сарадње (6 саветовалишта наводи одличну сарадњу са здравственим установама, а 5 са установама за извршење кривичних санкција) до врло мањкаве (5 саветовалишта наводи недостатак сарадње са здравственим установама, а 3 са установама за извршење кривичних санкција). Сарадња се види као неопходна за повећање обима саветованих и тестираних особа на НИВ, посебно оних под повећаним ризиком за НИВ инфекцију и друге ППИ. Током 2014. године саветовалишта су у сарадњи са ОЦД спровела низ теренских акција ДПСТ, за чију реализацију су користили брзе тестове за НИВ, као и мобилне јединице којима располажу ОЦД, или простор *drop-in* центара ОЦД. Удружења са којима су ИЈЗ/ЗЈЗ углавном спроводила акције теренског ДПСТ на НИВ су Асоцијација Дуга, Шабац, Сигуран пулс младих, Београд, Кју клуб, Београд, Путоказ, Ниш, Превент, Нови Сад, Омладина ЈАЗАС-а Крагујевац и Омладина ЈАЗАС-а Нови Сад. Особе саветоване и тестиране у оквиру

теренских акција ДПСТ на HIV углавном су пријављене као оне које су тестиране тестовима набављеним за потребе кампање и/или средствима из категорије Друго. Акције ДПСТ на терену се оцењују као врло добре и значајне за повећање броја саветованих и тестираних на HIV, посебно у популацијама под повећаним ризиком на HIV. Нека саветовалишта оцењују да је до пада у броју саветованих и тестираних, између осталог, дошло и због мањег броја акција теренског ДПСТ користећи брзе тестове на HIV. Акције теренског ДПСТ, у сарадњи са ОЦД или самостално, реализоване су, тамо где је било могуће, и међу азилантима (ЗЈЗ Ваљево и ЗЈЗ Ужице).

Током 2014. године обележен је Дан сећања на умрле од сиде, 18. мај 2014. године, Европска недеља тестирња (24–28.11.2014. године), као и Светски дан бробе против сиде, 1. децембар. Обележавање Дана сећања на умрле од сиде, 18. маја, протекло је у сенци поплава које су тих дана, од 13. до 23. маја 2014. године, погодиле територије широм Србије. Услед ових догађаја, у неким градовима планиране активности нису биле реализоване, а ОЦД сектор је активно пружао подршку угроженим подручјима.

Европска недеља тестирања, у координацији ИЈЗС, била је обележена ДПСТ акцијом у студенстким домовима, користећи брзе тестове које је обезбедио Кју Ккуб, Београд. Циљна популација су били студенти, а акцијом је обухваћено 17 студентских домова/центара у 10 градова у Србији.

Светски AIDS дан је обележен широм Републике Србије. Према најавама активности, планирано је да се акције спроведу у 55 градова Србије. Како нису сви известили о реализованим акцијама, није познато да ли су све најављене активности и реализоване у свим градовима. Обележавање Светског AIDS дана је подразумевало медијске наступе, конференције за штампу, уличне активности, организовање трибина, радионица и едукација

на тему HIV инфекције, али и низ теренских ДПСТ акција (према достављеним извештајима у 12 градова) организованих углавном у сарадњи ОЦД и саветовалишта ИЈЗ/ЗЈЗ.

Укупно 16 саветовалишта се осврнуло на услове рада у погледу простора, опреме и кадра. Што се тиче услова рада, оцене саветовалишта су опозитне. Од 12 саветовалишта, 6 своје радне услове (простор и опрему) оцењује као незадовољавајућу за рад, 5 као задовољавајућу, док једно саветовалиште сâм простор у којем раде саветници оцењује као задовољавајући, али услове за обављање лабораторијског узорковања као незадовољавајуће. Разлог је то што је лабораторија издвојена и више није функционално повезана са саветовалиштем (што је супротно препорукама у Националном водичу за ДПСТ на HIV). Даље, већина саветовалишта за HIV и ППИ сматра да постоје незадовољавајући услови рада и у погледу кадра (7 од 9 установа), тј. да постоји велико оптерећење кадра, који поред послова на саветовању и тестирању ради и све друге редовне послове (епидемиолошке, лабораторијске итд); затим, да нема довољно едукација за саветнике, као ни едукованих саветника. Једно саветовалиште за HIV и ППИ предлаже да се проблем везан за недостатак саветника превазиђе или ангажовањем/прерасподелом запослених из редова средњег и вишег кадра из других центара у оквиру ИЈЗ/ЗЈЗ или ангажовањем волонтера и активиста ОЦД, уз адекватну едукацију за ДПСТ.

Већина саветовалишта за HIV и ППИ је пријавила пад у броју саветованих и тестираних (7 од 11 установа), а мањи број исто стање (3 од 11 установа) или пораст броја саветованих и тестираних (1 од 11 установа). Разлози за пад у броју саветованих и тестираних који се наводе су релативно уједначени: мањи број брзих тестова и акција ДПСТ ван здравствених установа; недостатак тестова за хепатитис Б и Ц за бесплатно, анонимно, добровољно саветовање и тестирање; поплаве у подручјима која су била директно угрожена;

недовољна мотивисаност примарно младих да се саветују и тестирају на HIV и ППИ. У циљу повећања броја саветованих и тестираних соба, саветовалишта за HIV и ППИ предлажу различите мере. Поред теренских акција ДПСТ ван здравствених установа, нека саветовалишта се залажу за увођење периодичног ноћног саветовања и тестирања, нека за омогућавање флексибилнијег радног времена, прилагођеног потребама потенцијалних клијената (посебно имајући у виду да је већина потенцијалних клијената слободна у поподневним часовима) (5 од 10 установа), набављање брзих тестова за HIV (6 од 11 установа), али и редовно набављање за потребе анонимног и добровољног, бесплатног саветовања и тестирања тестове на хепатитисе (Б и Ц) и евентуално неке друге ППИ. Оно што такође утиче на квалитет услуге ДПСТ, као и на њену траженост, јесте и постојање могућности да се поред услуге ДПСТ на HIV пружи и услуга ДПСТ на хепатитис Б и Ц. У складу с тим, један број саветовалишта истиче да сматра да влада мања заинтересованост за услуге саветовалишта јер се не обезбеђују и тестови на хепатитисе који би могли да се раде без упута (6 од 11 установа). Два саветовалишта (ИЈЗ Војводина и ИЈЗ Ниш) истичу потребу за већим количинама *Western Blot* тестова за потребе потврдног тестирања великог броја узорака који стижу са територије региона. *Western Blot* тестови су неопходни за потврду дијагностику HIV инфекције и даље збрињавање и упућивање инфицираних клијената. Доступност потврдних тестова би могла позитивно да утиче на мотивацију потенцијалних клијената да користе услугу ДПСТ, јер би то значило да могу у кратком року да добију коначне резултате HIV теста (без тражења упута од изабраног лекара и упућивања на надлежне здравствене установе ради потврдног тестирања). Саветовалиште за HIV и ППИ ИЈЗ Војводине истиче и потребу да се обезбеди и довољна количина вакцина на хепатитис Б,

те да се учини доступном и кроз рад ДПСТ ван здравствене установе у теренским условима за популације под повећаним ризиком од HIV инфекције.

Промоција ДПСТ на HIV је рађена на различите начине. Остварена је сарадња са медијима ради различитих гостовања и разговора на тему HIV инфекције и рада саветовалишта. Спровођене су, у мањој мери, и едукације младих у средњим и основним школама, или на факултетима (у Нишу и Крагујевцу). Ипак, едукација младих није систематична и континуирана, већ зависи од спорадичних договора са школама. У овоме нека саветовалишта и ИЈЗ/ЗЈЗ имају већи континуитет, а нека мањи, што зависи од локалних прилика. Реализоване су и различите едукације волонтера Црвеног крста или ОЦД, трибине, радионице, тематске изложбе, а у циљу даљег едуковања о HIV инфекцији и сензибилисања за ДПСТ. Нека саветовалишта истичу да је битно да се у промоцију услуге ДПСТ укључе и лекари примарне здравствене заштите који би могли својим пацијентима, у случају препознавања неког ризика, да дају информацију о могућности коришћења услуге ДПСТ-а.

Генерално, оно што се препознаје као област на којој треба даље радити јесте јачање препознатљивости услуге ДПСТ и рада саветника, проширивање и јачање сарадње са ОЦД, установама за извршење кривичних санкција, здравственим установама и локалном самоуправом, као и омогућавање пружања услуге ДПСТ на HIV ван здравствених установа.

5. ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ

Према достављеним подацима саветовалишта за HIV и ППИ дошло је до неочекиваног и упадљивог пада у броју саветованих и тестираних на HIV у 2014. години у односу на претходне године. Овај пад у броју саветованих и тестираних се објашњава

стицајем више околности: престанак HIV пројекта Министарства здравља финансираног средствима донације GFATM, што је утицало на смањење акција ДПСТ на HIV ван здравствених установа, на снабдевање у (брзим) тестовима здравствених установа и ОЦД, али и на наставак пројеката вођених међу популацијама под повећаним ризиком од HIV-а од стране ОЦД; политичка дешавања и реформе јавног сектора, које су деловале више у правцу очувања радних места, него на проширивање активности ДПСТ на HIV на локалном нивоу, посебно имајући у виду нефлексибилност радног времена и радног места саветника, претежно незадовољавајуће услове рада и мањак, тј. преоптерећеност постојећег кадра; временске непогоде које су мобилисале заједницу у правцу деловања на санирању последица од поплава, а мање у правцу промоције и прихватања здравих стилова живота.

У циљу унапређења услуге ДПСТ како у погледу квалитета, тако и у погледу квантитета, потребно је:

- Обезбедити континуитет у снабдевању тестовима на HIV свих саветовалишта за HIV и ППИ (укључујући и СББЗ и ВМА), независно од донаторских средстава;
- Обезбедити довољне количине брзих тестова на HIV и хепатитис Ц за рад у ванинституционалним условима;
- Радити на унапређењу сарадње саветовалишта и других партнерских установа и ОЦД у локалној заједници;
- Обезбедити континуитет у спровођењу програма превенције и смањења штете међу популацијама под повећаним ризиком од HIV инфекције обезбеђивањем неопходних средстава за одрживост ових програма;
- Залагати се за увођење флексибилног радног времена и радног места за саветнике и лаборанте за потребе пружања ДПСТ услуге на HIV ван здравствене установе

и/или у поподневним/ноћним часовима, што је могуће препознавањем овог рада за време рада саветника и лабиораната;

- Радити континуирано на промоцији услуге ДПСТ на НИВ и друге ППИ;
- Обезбедити финансијска средства за набавку довољних количина тестова на хепатитис Б и Ц за потребе анонимног и бесплатног добровољног саветовања и тестирања;
- Залагати се за увођење едукације о сексуалном и репродуктивном здрављу и правима младих у школски програм;
- Обезбедити довољну количину бесплатних кондома за даљу дистрибуцију клијентима/корисницима услуга саветовалишта за НИВ и ППИ и ОЦД;
- Спроводити циљано саветовање и тестирање на НИВ међу популацијама под повећаним ризиком од НИВ инфекције и младима, посебно у оквиру кампања;
- Спроводити континуиране едукације за саветнике за ДПСТ на НИВ и ППИ и одржавати периодично супервизијске састанке ДПСТ саветника ради унапређења квалитета услуге ДПСТ на НИВ и друге ППИ.

6. ЛИТЕРАТУРА

1. Стратегија о HIV инфекцији и AIDS-у. Министарство здравља Републике Србије. Београд, 2012.
2. European Centre for Disease Prevention and Control. HIV testing: Increasing uptake and effectiveness in the European Union. [Интернет]. Stockholm: ECDC; 2010. [приступљено 15. мај 2014]. Доступно на: http://ecdc.europa.eu/en/publications/publications/101129_ter_hiv_testing_evidence.pdf
3. Anđelković V, Ilić Vlatković V, Ilić D, Paunić M. Vodič za dobrovoljno i poverljivo savetovanje i testiranje na HIV. Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut”, Београд: 2007.
4. Petrescu EI, Симић Д, Барош С, Бассион Стаменић Ф и остали. План за мониторинг и евалуацију стратешког одговора на HIV инфекцију и AIDS Републике Србије, 2011–2015. Министарство здравља Републике Србије, Београд: 2011.